مرور نظام مند راهبردهای تقریب بین مذاهب اسلامی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱

مقدمه

ارتباط مؤثر همکاری همزیستی و پذیرش مسلمانان نسبت به هم تنها یک عملکرد مصلحتی نیست؛ بلکه ضرورتی عقلی عرفی و شرعی است؛ زیرا برپایی و بقاء اصل اسلام، رشد و تعالی و تعادل جامعه اسلامی شرافت و عزت مسلمانان، آزادی از چنگال استکبار و استعمار جهانی نابودی اسرائیل و شکل گیری تمدن اسلامی همگی متوقف بر آن هستند. پیروان مذاهب اسلامی در جهان اسلام همگی سرنوشت مشترکی دارند و در حقیقت بر یک کشتی سوارند؛ جز این نیست که در صورت تفرقه و دشمنی همگی با هم شکست میخورند و پایان مشترک و البته دردناکی خواهند داشت؛ پدیدایی ارتباط مسالمت آمیز همزیستی همکاری و پذیرش یکدیگر در گرو تحقق راهبرد تقریب بین مذاهب اسلامی است بدون راهبرد تقریبی وحدت امت اسلامی تحت تأثیر عوامل داخلی و خارجی آسیب جدی میبینند؛ از این رو اندیشمندان اسلامی همواره در دوره های مختلف تاریخی طرحها و راهبردهایی برای تقریب مذاهب اسلامی مطرح کرده اند. راهبرد نقشه و طرح کلی است که با استفاده از اصول سیاست ها و توجه به مقتضیات شروط و موانع راهکارهایی عملی و اجرایی برای رسیدن به اهداف مشخص تنظیم می شود نداشتن راهبرد در عرصه های مختلف همچون نظام علمی اقتصادی، سیاسی اجتماعی و فرهنگی نتیجه ای به جز سردرگمی، تنافی دیدگاه ها عقب ماندن از زمانه و شکست در مواجهه با دشمنی دشمنان اسلام ندارد. فقدان راهبرد. حداقل از دو جهت به جهان اسلام ضربه میزند نخست توقف، رکود و عدم پیشرفت در عرصه های مختلف دوم آسیب پذیری شدید در مقابل حمله های مختلف دشمن در عرصه های گوناگون سیاسی فرهنگی، اقتصادی و علمی

در دوران کنونی می توان پیامدهای عدم وجود راهبردهای تقریبی مشخص در جهان اسلام را در عرصه های مختلف مشاهده کرد به طور نمونه در عرصه علمی وابستگی غیر منطقی علمی به کفار و کشورهای بیگانه دیده می شود و یا در عرصه خودنمایی می کند با در عرصه امنیتی پیدایش اسرائیل و گروه های تکفیری همچون داعش جان، مال، آبرو و ناموس مسلمانان را به شدت تهدید میکند؛ چنانچه در عرصه اعتقادی و باورهای دینی انگاره های سلفی و تکفیری در قالب وهابیت خودنمایی می کند بر این اساس جهان اسلام بدون راهبرد مشخص تقریبی در زمینه های مختلف، شاهد پدیده هایی جز عقب ماندگی، خودباختگی و پیدایش داعش جنگ یمن دشمنی اعراب با برادران ایرانی و چند دستگی مسلمانان نخواهد بود؛ از این رو در همه

اعصار و به خصوص دوران کنونی اندیشمندان اسلام شناس و آگاهان بر مبانی اسلامی به دنبال تدوین و ارائه الگوی راهبردی برای جهان اسلام بوده اند تا جلوی مشکلاتی که گفته شد را بگیرند که می توان در رأس آنها به اندیشمندانی همچون امام خمینی، امام خامنه ای، امام موسی صدر، محمد عبده، سید قطب و شیخ شلتوت اشاره نمود؛ بر این اساس تاکنون طرح ها و راهبردهای مهمی برای تقریب مذاهب اسلامی مطرح شده است؛ اما مسئله ای که به دنبال آن است نگاه جامع و از بالا به طرحها و راهبردهای مطرح شده و واکاوی آنها و رسیدن به بینشی جامع نسبت به راهبردهای تقریب مذاهب اسلامی است. شناخت جامع و کامل نسبت به راهبردهایی که در دهه اخیر مطرح شده بدین جهت مهم و ضروری است که مقدمه ای لازم برای ارائه راهبردی بروز و بی نقص است؛ روشن است که بدون استراتژی و نقشه راه جهان اسلام در رویارویی با خطرات و تهدیدات استکبار جهانی و به خصوص اسرائیل دچار آسیبهای فراوان شده و در مواجهه با موانع به شکل انفعالی رفتار میکند؛ چنانچه جهان اسلام بدون نقشه راه حرکت مشخصی به سوی آینده روشن نخواهد داشت و طبیعتاً شاهد رکود و عقب ماندگی خواهد بود؛ از طرف دیگر نداشتن استراتژی مساوی با هدر رفت نیروهای موجود و بالقوه مسلمانان و شکست در برابر طمع ورزی و زورگویی دشمنان اسلام خواهد بود؛ همچنین رسیدن به اهداف مشترک بدون برنامه کاربردی هرگز محقق نخواهد شد و البته داشتن راهبرد به نهادهای حکومتی اقتصادی و فرهنگی کمک میکند تا برنامه ریزی های خود را در جهت نیل به اهداف میان مدت و بلندمدت خود برای تقویت تقریب مشخص کنند؛ بنابراین ضرورت اول مطالعه راهبردهای مطرح شده شناخت جامع نسبت به زمینه ها، علل موانع و پیامدهای نداشتن راهبرد تقریبی است.

در دو دهه اخیر اندیشمندان بسیاری با الهام از استوانه های تقریبی همچون سید جمال الدین اسد آبادی محمد عبده سید قطب امام موسی صدر، امام خمینی و امام خامنه ای در صدد تبیین راهبردهای تقریب بین مذاهب اسلامی برآمده اند. پژوهش حاضر میخواهد با نگاهی از بالا و مروری نظام مند افکار و اندیشه ها را در این رابطه جمع نموده و ارائه کند تا زمینه ای برای بروز کردن و ارتقا راهبردها در شرایط کنونی ماست باشد بر این اساس هدف اصلی پژوهش پیش رو واکاوی دقیق مقالات و پژوهش های صورت گرفته از سال ۱۳۹۰ ش) تا (۱۴۰۱ ش و بررسی و ارائه راهبردهای جهان اسلام در تقریب مذاهب اسلامی است؛ به امید اینکه نقش کمی را در آرمان مهم پیامبر گرامی اسلام (صلی ا علیه وآله) نسبت به شکل گیری امت واحده ایفا کند؛ البته

برای رسیدن به هدف اصلی لازم است به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

اصول و سیاستهای تقریب مذاهب در پژوهشهای مورد مطالعه کدام اند؟

مقتضیات شروط و موانع تقریب مذاهب در پژوهشهای مورد مطالعه کدام اند؟

راهکارهای تقریب مذاهب اسلامی در پژوهشهای مورد مطالعه کدام اند؟

۴ اهداف تقریب مذاهب در پژوهشهای مورد مطالعه کدام اند؟

د انواع راهبردهای مطرح شده در پژوهشهای مورد مطالعه کدام اند؟ واژه راهبرد تقریب مرکبی اضافی است که در تبیین آن لازم است معنای راهبرد و تقریب و رابطه بین آن دو روشن شود معادل انگلیسی راهبرد، استراتژی است. راهبرد نقشه رسیدن به اهدافی است که سیاستهای نظام تجویز کرده اند. سیاست ها گزاره هایی تجویزی هستند که بایدها و نبایدها را برای رسیدن به هدف مشخص می کنند. بدون راهبرد هیچ نظامی شکل نمی گیرد و هیچ نظامی کار نمی کند و نتیجه نمی دهد. راهبرد تعیین کننده فلسفه وجودی نظام ها و سیستم هاست. امت اسلامی نظامی متشکل از اجزاء فراوانی است که بدون راهبرد هیچ گاه به کمال خود که امت واحده باشد، نمیرسد راهبرد استراتژی نقشه راهی است که از سیاستهای کلی آغاز شده و می خواهد با توجه به مقتضیات شروط و موانع و با استفاده از ابزارهایی به هدف مشخصی برسد در حقیقت راهبرد مجموعه تدبیرهایی راهکارهایی است که در رسیدن به هدف مقابل تهدیدها و موانع اتخاذ میشود (علی بابایی، ۱۳۶۷: ۵۶۸). تقریب در لغت از ریشه (قرب) و به معنای نزدیکی آمده است فراهیدی ۱۴۰۹ (۱۵۳٫۵) و در اصطلاح حرکت و تلاشی است که در راستای تفاهم، تعامل و همکاری نزدیک در عرصه های مشترک مذاهب با حفظ و پایبندی نسبت به بنیادها و اصول برای رسیدن به همدلی تفاهم و هم بستگی و به هدف رسیدن به امت واحده اسلامی انجام میشود (تسخیری ۱۳۸۶ : ۱۰۵) تقریب از زمان امیر مؤمنان علی (علیه السلام) و تعامل ایشان با خلفا شروع شده و علمای اسلام نیز در مسیر ایشان و قرآن کریم به منظور اتحاد مسلمانان و رفع اختلافات و نزاع ها آن را ادامه داده اند؛ امام موسی صدر از اندیشمندان شناخته شده تقریبی در ضرورت تقریب چنین می گوید: «وحدت کلیه محاسبات و معادلات را دگرگون میکند و جامعه را به مرحله تعامل و همکاری سال دوم

تقریب تلاش به منظور اتحاد بر اصول مشترک است؛ همه مذاهب اسلامی بر توحید، نبوت و معاد اتفاق نظر دارند تکیه بر این موارد روح برابری و مساوات را بین آنها زنده می کند و تعامل و رابطه ای نیک را به دنبال می آورد: البته تقریب مذاهب و وحدت اسلامی به معنای دست برداشتن از اعتقادات و باورهای خویش نیست بلکه معاشرت و تعامل شایسته بر اساس اشتراکات اعتقادی و فقهی است و در موارد اختلافی نیز زمینه مباحثه علمی به شکل محترمانه برای روشن شدن حقیقت با رعایت شرایط فراهم است (2016 واحده امت و کلمه وحدت جز به چیزی مختلف مذاهب بین نیکویی ارتباط چنین نتیجه (Khademi, et al,

اسلامی نیست؛ همان گونه که قرآن کریم می فرماید: «وَ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ: و همانا این امت شماست، امتی یگانه و من پروردگار شما هستم از من پروا کنید» (مؤمنون: ۵۲) و در سوره آل عمران تمسک به ریسمان محکم الهی را زمینه نجات جامعه از هلاکت و رسیدن به سعادت و هدایت معرفی نموده است؛ «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) بنابراین تقریب مربوط به تغییر اعتقادات نبوده و گزاره ای کلامی نیست؛ بلکه مربوط به نحوه رفتار مسلمانان با هم بوده و مسئله ای فقهی است. امام خامنه ای تقریب را در سه جهت علمی فقهی و عملی مطرح می فرمایند: غرض از تقریب این است که فرقه های اسلامی در مقام فکر و اعتقاد به یکدیگر نزدیک بشوند. ای بسا برخی از تصورات فرق نسبت به یکدیگر با مباحثه و مذاکره به استنتاج خوبی منتهی بشود. شاید بعضی از سوء تفاهم ها بر طرف و بعضی از عقاید تعدیل و بعضی از افکار به طور واقعی به هم نزدیک بشود البته اگر این بشود. بسیار بهتر از هر شکل دیگر است حداقل این است که بر روی مشترکات تأکید بشود. در مرحله فقهی نیز تبادل نظر بین مذاهب مختلف در بسیاری از ابواب فقهی به فتاوی نزدیک بلکه واحدی منتهی خواهد شد. در نهایت و شاید مهم تر از همه نتایج تقریب، تقریب عملی است؛ یعنی همکاری مسلمین با یکدیگر منهای احساس جدایی عقیدتی فرقه ای اگر دشمنان بگذارند و اگر ما عاقل باشیم این امر بسیار ممکن و

سهل التناولی است بیانات رهبر انقلاب(۱۳۷۰)

سید قطب نیز در اهمیت تربیت چنین می نویسد: «ما مجبوریم که برای خود برجم مهاری واحدی برگزینیم و در سایه آن همگام با ملتهایی که در زیر سایه آن هستند دورهم جمع سال دوم شویم و هرگز نمی توانیم که به طور منفرد و جدا از دیگران به سر ببریم یا به اردوگاهی

بپیوندیم که وقت آن سپری گشته و در موزه باستان شناسی قرن پیش گذاشته شده است. (سید قطب، ۱۳۷۰ : ۸۱) تقریب به معنای ایجاد تفاهم و نزدیکی بین پیروان مذاهب اسلامی به منظور آشنایی بیشتر با یکدیگر به واسطه همدلی و برادری دینی بر اساس اصول مشترک ثابت و مسلم اسلامی است. مذاهب اسلامی در اصطلاح به مکتب های فقهی اسلامی گفته میشود که دارای نظام اجتهادی منسجم و مستند به قرآن و سنت هستند. مکتبهای فقهی که از نظر مجمع جهانی تقریب مذاهب به رسمیت شناخته شده اند عبارت اند از حنفی، شافعی مالکی و حنبلی از اهل سنت اثنی عشری زیدی و بهره از شیعه و مذهب اباضی (تسخیری، ۱۳۸۴).

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه نظام مند (سیستماتیک از نوع مروری است. مقالات مروری که توسط پژوهشگران شاخص نوشته شده اند از طرفی اساس و بنیان بخش هایی از متون کتابهای مرجع را شکل میدهند و از طرف دیگر منبع معتبری برای اندیشمندان برای تولید دانش و نظریه پردازی هستند. در پژوهشهای مروری آخرین یافته ها در یک موضوع مشخص مورد بررسی قرار گرفته و گزارش میشوند (قاسمی، ۱۳۹۹ : ۶۴۶). در پژوهش پیش رو جستجو در میان مقالات نمایه شده در پایگاه های اطلاعاتی علمی همچون گوگل سکالر، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، بانک اطلاعات نشریات کشور پایگاه مجلات تخصصی نور پرتابل جامع علوم انسانی و پایگاه استنادی سیویلیکا صورت پذیرفت و با کلیدواژه های راهبرد تقریب مذاهب استراتژی تقریب»، «دکترین تقریب در بازه زمانی (۱۳۹۰) (ش) تا (۱۴۰۱) (ش) بیش از ۱۴۵ مقاله مرتبط با تقریب مذاهب مشخص شده و بعد از حذف مقاله هایی که ارتباطی با اهداف پژوهش نداشتند یا ارتباط اندکی داشتند. در نهایت ۲۲ مقاله کاملا مرتبط مورد پژوهش قرار گرفته و به شکل دقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در مرحله بعد مقالات باقی مانده مورد بررسی کیفی و محتوایی قرار گرفتند؛ برای سنجش کیفی و ارزیابی مطالعات به دست آمده از راهنمای گزارش دهی مطالعه مقالات مروری پریزما استفاده شد. پریزما معیاری معتبر و به ر بین المللی در ارزیابی کیفی مقالات علمی است که به شکل بیانیه ای در سال (۲۰۰۹) توسط گروهی از محققان بین المللی ارائه شده است. معیارهای لازم بر اساس پریزما عبارت اند از مرتبط بودن با هدف پژوهش برخورداری پژوهش از چارچوب ساختار یافته پژوهشی در دسترس بودن متن مقاله و انتشار در مجلات معتبر علمی (al et ,Page, 2021) در پایان و بعد از ارزیابی صورت گرفته ۱۳ مقاله باقی ماند.

شناسایی

ه مقالات به دست آمده در مرحله اول: (۱۴۵ عدد)

تعداد مقالات پس از حذف موارد تکراری (۲۵) عدد)

بررسی اولیه مقالات

مقالات بعد از بررسی عنوان و

چکیده: (۲۵) عدد).

غربالگری

شایستگی

وارد شده

ه بررسی متن کلی مقالات (۲۵) عدد)

مقالات با کیفیت: (۱۲) عدد)

مقالات وارد شده به مرور نظام مند: (۱۲) عدد)

مرتبط بودن با هدف پژوهش

برخورداری پژوهش از چارچوب

ساختار یافته پژوهشی

در دسترس بودن متن مقاله

انتشار در مجلات معتبر علمی

یافته های پژوهش

نمودار ۱ چک لیست Prisma برای انتخاب مقالات

در پژوهش پیش رو تعداد ۱۳ مقاله علمی بعد از موافقت با اهداف پژوهش و ارزیابی های کیفی و محتوایی مورد بررسی قرار گرفتند. در ادامه یافته های حاصل از مرور مقالات راهبردهای تقریب مذاهب اسلامی ارائه می شود (جدول (۱).

نویسنده: (بطحائی، ۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان امام موسی صدر و دغدغه همگرایی جهان اسلام به بیان راهبردهایی تقریبی از امام موسی صدر (ره) می پردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

از منظر امام موسی صدر چند راهبرد اساسی در تقریب مذاهب مورد نظر است. ۱. دعوت به همکاری سازنده میان مذاهب و جداسازی مباحث کلامی از ارتباطات میان مذاهب تکیه بر عناصر اشتراک و دوری از مباحث جدل انگیز کلامی ۲ دوری از مباحثات کلامی و طرح مباحث فقهی بین مذاهبی ۳ طرح مشکلات جوامع اسلامی و برانگیختن عواطف مسلمانان برای حل مشکلات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی ۴ وحدت فقهی مذاهب ایشان در معتقد است در بسیاری از موضوعات فقهی که مربوط به شعائر دینی اجتماعی است میتوان بین همه مذاهب وحدت ایجاد کرد؛ مانند اعیاد الفاظ اذان، نماز جماعت و .....

نویسنده: ناصر معدلی (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان راهکارهای قرآنی وحدت و تقریب راه کارها و سیاست ها جهت عملی کردن تقریب و حرکت به سوی وحدت با رویکرد قرآنی مقاله به بیان راهبردهایی در تقریب مذاهب اسلامی می پردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

راهبردهای تقریب بدین قرارند: الف) راه بردهای علمی فرهنگی ۱ شناخت اسلام حقیقی: ۲. ایجاد و تعمیق موج بیداری اسلامی ۳ تأسیس شورای فتاوای جهانی اسلام: ۴. تدوین و اجرای میثاق وحدت اسلامی که شامل: الف) حسن تفاهم و شناخت طرفین به واسطه بررسی و حل سوء تفاهمات و رساندن محاسن به همدیگر (ب) تلاش برای حمایت همه فرق از اوامر ولی امر مسلمین ب ایجاد و تقویت حسن سلوک در میان مسلمانان (ت) تلاش برای نهادینه کردن تقوا و اخلاص ت معذور داشتن یکدیگر در امور اختلافی (ج) دوری از اقدامات تحریک آمیز و اتهامات بی پایه و اساس : ۵ تمسک به اهل بیت پیامبر اکرم (صلی ا علیه وآله) ۶ تعاون بین مذاهب ۷ تعلیم و تعلم و بهره برداری از تجارب علمی یکدیگر به دور از تعصب ۸ تلاش برای گسترش تربیت اسلامی ۹ سازماندهی فعالیت های تبلیغی سنجیده و استفاده از فناوری روز (ب) راهکارهای سیاسی -

اقتصادی ۱- تشکیل اتحاد جماهیر اسلامی ایده دار الاسلام) : ۲ وحدت رهبری با شورای رهبری ۳ پیمانها و قراردادهای تعاون: ۴ دیوان بین المللی اسلامی ۵ مسئله حقوق بشر و عدم پذیرش نوع غربی آن

نویسنده: (شاهرخی (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان راهبرد پیامبر اعظم صلی ا علیه و سلم در فرهنگ سازی وحدت اسلامی به بیان مهمترین محورهای راهبرد پیامبر اعظم (صلی ا علیه و آله) در فرهنگ سازی وحدت اسلامی می پردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

مهم ترین راهبردها عبارت اند از: ۱ ارائه تعالیم توحیدی ۲ طرح امت واحده: ۳، اجتماع و اتحاد در انجام برخی مناسک دینی ۴ طرح حقوق مشترک انسانی برای همه انسان ها ۵ مبارزه با افکار و باورهای اختلاف پرانگیز و جذب حداکثری با اخلاق اسلامی دوری از تنگ نظری، عبوس بودن و

تحمل نداشتن)

نویسنده (سلیمانی فر (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان راهکارهای تقریبی علامه محمدرضا مظفر راهبرد تقریبی علامه مظفر را مطرح میکند. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

راهبردهای علامه مظفر در تقریب مذاهب عبارت اند از: ۱۰ تأسیس جمعیت منتدی النشر» و «کلیة | الفقه : ۲، مبارزه با استکبار جهانی و به خصوص صهیونیسم ۳ بالابردن سطح آگاهی توده مردم به وسیله اهل قلم و اندیشه وران با انصاف شیعه و سنی است. علامه مظفر معتقد بود که در این راه می بایست مباحثه ها و مناظره های سودبخش در فضایی آزاد به راه انداخت و نویسندگان منصف اعم از شیعه و سنی حقایق اسلامی را آن طور که هست بنگارند تا بدین وسیله گرایشهای تعصب آمیز از

بین برود و مردم از تقلید بی اساس رهایی یابند ۴ عمل درست و کامل به دستورات مترقی اسلام نویسنده: (شفایی (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان انقش حوزه های علمیه در تقریب مذاهب اسلامی به راهبرد ایجاد حوزه های علمی مشترک برای تقریب مذاهب می پردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی |

به روش توصیفی تحلیلی یافته های اصلی

ایشان راهبردهای تقریب در حوزه های علمیه را در دو جهت سخت افزاری و نرم افزاری تقسیم می کند. مهم ترین راهبردهای سخت افزاری حوزه علمیه تأسیس حوزه های علمی مشترک تاسیس رسانه های جوزوی و علمی مشترک و تأسیس شوراهای اخوت اسلامی است اما مهم ترین راهبردهای نرم افزاری حوزه علمیه را تأکید بر اصول و فروع مشترک تأکید بر مرجعیت علمی اهل بیت (علیهم السلام) گفتگوهای عالمانه و بدون تعصب و اصلاحات در مبانی و منابع آموزشی می داند.

نویسنده: (قریشی کرین ۱۳۹۱ در مقاله ای با عنوان تطبیق اندیشه تقریب از منظر امام خمینی (ره) و آیت ا بروجردی به راهبردهای تقریبی امام خمینی و آیت ا بروجردی می پردازند. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

راهبردهای آیت ا بروجردی عبارت اند از : ۱ تلاش برای تقریب بین دولتها و رفع اختلافات ایشان در نامه ای برای شاه عربستان دعا کرد کشورهای اسلامی در برابر بیگانگان متحد شوند ۲۰، توجه به دشمن مشترک مسلمانان و پرهیز از اختلاف ۳ آگاهی بخشی به مردم درباره علل انحطاط مسلمین ۴۰ برقراری ارتباط بیشتر بین عالمان و مراکز دینی ۵ تبیین مفاهیم سیاسی در سطح نخبگان سیاسی: ۶. انجام اصلاحات مذهبی و زدودن خرافات مثل مبارزه با غلو و جلوگیری از توهین به مقدسات اهل سنت: ۷ تأکید بر سیطره کفار بر مسلمین و لزوم کنار گذاشتن اختلافات در چنین وضعیتی : ۸، تأکید بر روابط بین دولتهای اسلامی ۹ تأکید بر ارتباط سران دولتهای اسلامی و علما و روشنفکران ۱۰ ارائه چهره واقعی شیعه به جهان اسلام ۱۱ عنایت به فقه مقارن بر این اساس ایشان کتاب خلاف شیخ طوسی را تصحیح و چاپ نمود: ۱۲ ریشه یابی مسائل اختلافی ایشان راهبردهای تقریبی امام خمینی را در دو محور تحلیل می کند نخست راهبردهای فرهنگی و عقیدتی است دوم راهبردهای سیاسی و حکومتی راهبردهای فرهنگی، عقیدتی عبارت اند از: ۱ ، فعال شدن نخبگان سیاسی و مذهبی به عنوان مجریان وحدت در جهت بروز و ظهور نهضت فکری و فرهنگی با استفاده از بستر اجتماعی و ابزار مناسب ارسال مطالعات ان پیام مانند شبکه های تبلیغی و رسانه ها و اجتماعات دینی ۲ مقابله با خرافه پرستی و تعصبات کورکورانه تلاش بر یکسان سازی قول و فعل منادیان وحدت راهبردهای سیاسی، علمی در دو سطح دولتها و ملت ها ۱ فراخوان عمومی از سران دولت های اسلامی برای پایه ریزی یک و حدت سراسری ۲ فراخوان عمومی از ملتهای مسلمان در جهت مبارزه انقلابی و استفاده از ابزار قهر آمیز علیه مستکبرین : ۳ سعه صدر و تهذیب نفس ۷۰ تکیه بر

نقش وحدت در حل مشکلات سیاسی و اجتماعی ۸ تاکید بر توده های مردمی ۹۰ تاکید بر نخبگان و عالمان حوزه و دانشگاه

نویسنده (شقایی (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان انگاره استعمار و ایده های اتحاد اسلامی در اندیشه و کارنامه آیت ا طباطبایی یزدی (ره)) ایده اتحاد اسلامی ایشان را در سه عرصه مطرح می کند. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

از بیانات سید یزدی (ره) سه راهبرد اصلی در اتحاد اسلامی دانست میشود: ۱. فراخواندن عموم مسلمانان به اتحاد و همدلی در برابر کافران ۲ ایشان برای تامین مصالح عالی اسلام در حالی که

حاکمان و دولتهای ایران و عثمانی مشروعیت اسلامی نداشتند؛ ولی برای دفع خطر و حل بحران

استعمار از عموم مسلمانان می خواهد تا در کنار دولت هایشان و حاکمانشان قرار گیرد و در برابر دشمن

اصلی (کفار) متحد شوند : ۳ ایشان برای رهایی مسلمانان از شر و تهدید استعمارگران علاقه مند است.

که بین دولتهای ایران و عثمانی با صرف نظر از اختلافاتشان تعامل و همکاری به وجود آید.

نویسنده (خادمی (۱۳۹۵) در مقاله ای با عنوان راهبردهای تقریب ادیان و مذاهب در سیره رضوی با تأکید بر مناظرات و احتجاجات برخی راهبردهای تقریب مذاهبی امام رضا (علیه السلام) را مطرح میکند. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

راهبردها بدین قرارند: ۱ پذیرش جایگاه ولایتعهدی توسط امام رضا (علیه السلام) عاملی برای تقریب و وحدت ۲۰ گفتگوی میان مذاهب از طریق مناظره و احتجاج ۳. تأکید بر مشترکات مذاهب ۴ بازنمایی مبانی اعتقاد اسلامی در مذاهب اسلامی ۵ استناد و تکیه بر محوریت قرآن و سنت اهل بیت (علیهم السلام) : ۶.

التزام به اخلاق انسانی احترام، مهرورزی، تواضع).

نویسنده: (سخاوتیان ۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان بررسی راهبرد فلسطین از نهر تا بحر» یکی از راهبردهای رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت ا خامنه ای را مورد توجه قرار می دهد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

رهبر معظم انقلاب در پنجمین اجلاس بین المللی حمایت از انتفاضه فلسطین، راهبرد از نهر تا بحر را به عنوان یک راهبرد و موضع رسمی از سوی جهان اسلام بیان نمودند. ایشان در این بیان خود فرموده اند: هر طرح عملیاتی در موضوع فلسطین باید بر اصل همه فلسطین برای همه مردم فلسطین استوار باشد چرا که فلسطین فلسطین از نهر تا بحر است نه حتی یک وجب کمتر، این راهبرد مربوط به تمامیت ارضی فلسطین اشغالی میشود در دورانی که تمام تلاش های رژیم غاصب اسرائیل در جهت به رسمی نشان دادن حضور خود در سرزمینهای فلسطین و اظهار مالکیت نسبت به همه سرزمین های اشغالی بین رود اردن تا دریای مدیترانه و از بلندی های جولان تا صحرای سینا است طرح چنین راهبردی برای مبارزان فلسطین و همه مسلمانان به جهت آنکه در عرصه سیاسی - امنیتی موجب بصیرت و در نهایت وحدت جبهه مقاومت می شود مهم و ضروری است.

نویسنده: (عابدی (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان «بازخوانی تفکر عالمان دینی و اندیشمندان معاصر در گفتمان تقریب مذاهب اسلامی راهبردهای اندیشمندان اسلامی را مورد توجه قرار می دهد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

نویسنده در بخشی از نوشتار به راهبرد اصلی محمد اقبال لاهوری می پردازد: اقبال لاهوری راهبرد احیای فکر دینی را در محافل علمی و دانشگاهی مطرح نمود. وی در عرصه سیاست های جهانی و بین المللی تئوری های گوناگونی مطرح کرد؛ اما از همه مهم تر نظریه او در بعد جهان شناختی و مسائل | معرفتی اسلام بود. ایشان در راستای همبستگی امت اسلامی مقابله با تفکرات ناسیونالیستی و ملی گرایی را در رأس افکار خود قرار داد. اقبال در یک نگاه کلان جهان اسلام را اسلام وطنی معرفی می کند و مرزهای به وجود آمده بین مسلمانان را اعتباری و ساختگی توصیف نموده و همگرایی و اتحاد مسلمین را در راس گفته ها

و نگاشته ها خویش قرار می دهد.

نویسنده: (سالارزهی ۱۳۹۸) در مقاله ای با عنوان راهبردهای نوین تمدن اسلامی برای تحقق همزیستی مسالمت آمیز به طور کلی راهبردها را مطرح میکند. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

راهبردها از این قرارند: ۱ راهبرد تأکید و توجه به اشتراک دین بین مذاهب ۲ راهبردهای تعامل و اشتراک اقتصادی بین مذاهب اسلامی ۳۰ راهبرد دانش گستری و دانش پژوهی بین مذاهب اسلامی ۴ راهبرد

اخلاق مداری در ارتباط و تعامل بین مذاهبی ۵ راهبردهای فرهنگی بین مذاهبی ۶ راهبردهای انسان شناختی در جهت تعامل بهتر مذاهب اسلامی ۷۰ راهبردهای تربیتی در جهت ارتباط مؤثر مذاهب اسلامی

نویسنده: (حقی (۱۳۹۸) در مقاله ای با عنوان انقلاب اسلامی فرصتهای همگرایی جهان اسلام به بیان راهبردهای انقلاب اسلامی در همگرایی جهان اسلام میپردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی | به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

ایشان در ابتدا سیاستهای کلی نظام اسلامی در همگرایی را بیان میکند: الف) راهبردهای مربوط به جاذبه های ایدئولوژیک و هویت بخشی ۱ سیاست حمایت از ملت های محروم و جنبش های اسلامی ۲ وحدت گرایی ۳ احیای هویت اسلامی ۴ طرح اسلامی سیاسی (ب) سیاست های مربوط به تسری و گسترش همگرایی ۱ - صدور انقلاب اسلامی ۲- ارتباط با جنبشهای اسلامی معاصراج) سیاست های مربوط به جامعه پذیری نخبگان و تبادل افکار و اندیشه ایشان در ادامه به بیان راهبردها انقلاب اسلامی در تقویت همگرایی اسلامی می پردازد: ۱ دیپلماسی بین کشورهای اسلامی و تلاش برای خنثی سازی توطئه تفرقه : ۲ شناخت و روشنگری نسبت به نقش سیاستهای استکباری ۳ اجماع سازی و ایجاد ائتلاف علیه جریان های وحدت ستیز ۴ تقویت جریانهای فکری سیاسی معتدل در جهان اسلام؛ ۵ گفتگو میان مجالس مشترک کشورهای اسلامی به ویژه با استفاده از اتحادیه بین المجالس اسلامی و اتخاذ دیپلماسی مطالعات آن مشترک از سوی کشورهای اسلامی نظیر محور قرار دادن سازمان کنفرانس اسلامی ۷ ارتباط بیشتر میان نخبگان سیاسی و دانشگاهی ۸ تفاهم و گفتگو ۹ تاسیس و تقویت شبکه های تلویزیونی ماهواره ای اینترنتی چند زبانه فرهنگی و مذهبی ۱۰ تأسیس

نهادهایی همچون جامعه المصطفی العالمیة ومجمع جهانی تقریب مذاهب در جهت تبادل افکار و اندیشه های علمای اسلام

نویسنده: (رهدار (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان و آسیب شناسی گفتمان تقریب مذاهب در ضمن بیان | آسیب های تقریب به راهبردهای اصلی انقلاب اسلامی در همگرایی جهان اسلام می پردازد. روش تحقیق پژوهش کیفی به روش توصیفی تحلیلی

یافته های اصلی

ایشان راهبرد اصلی انقلاب اسلامی برای تقریب مذاهب را بهره مندی از ظرفیت های موجود اعم از علمی اقتصادی سیاسی و ارتباطی دانسته است. در این راستا لازم است زمینه همکاری همه جانبه بین متفکران و دانشمندان جهان اسلام فراهم شود و تولید علمی در جهت تولید ادبیات نظری برای تقریب مذاهب انجام شود به طور نمونه در پاسخ به شبهات مربوط به عقلانیت تقریب بین مذاهب: همچون رابطه تقریب و ناسیونالیسم ادبیات مشترکی ایجاد شود.

1. بحث

هدف از پژوهش پیش رو بررسی نظام مند راهبردهای تقریب بین مذاهب اسلامی بین سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ شمسی است. راهبرد (استراتژی نقشه راهی است که از سیاست های کلی آغاز شده و میخواهد با توجه به مقتضیات، شروط و موانع و با استفاده از ابزار و راهکارهایی به هدف مشخصی برسد؛ از این رو لازم است چند مؤلفه در پژوهش های صورت گرفته مشخص شده و مورد توجه قرار گیرد؛ نخست سیاست های تقریب مذاهب که در پژوهشهای مورد مطالعه مطرح شده است؛ دوم مقتضیات شروط و موانع تقریب مذاهب است سوم راهکارهای تقریب مذاهب

چهارم اهداف تقریب مذاهب است.

شایان ذکر است که بر اساس پژوهشهای مورد مطالعه راهبردهای تقریب مذاهب اسلامی انواعی دارند که در نمودار شماره (۲) می آید:

راهبردهای تقریب مذاهب |

راهبردهای تشنج زدایی

راهبردهای توان افزایی

راهبردهای دفاعی

راهبردهای سیاسی

راهبردهای اقتصادی

راهبردهای معرفت افزایی

راهبردهای علمی

راهبردهای فرهنگی

نمودار ۲ اقسام راهبردهای تقریب مذاهب اسلامی

۱ - ۱. اصول و سیاستها

اصول و سیاستهای تقریبی گزاره هایی تجویزی در جهت رسیدن به اهداف تقریبی هستند؛ سیاستها در مدیریت استراتژیک اصول و قواعدی هستند که در واقع نقش راهنمای رسیدن به هدف را ایفا میکنند و به صورت رهنمودی و کلی بیان میشوند تا نشان دهنده راه برای تحقق تصمیم ها باشند. سیاستها در حقیقت مبانی راهبردها هستند؛ بر اساس سیاستها مقررات دستور العملها روشها و فعالیت ها برای رسیدن به هدف تعیین میشوند در مطالعه پژوهشهای صورت گرفته مهم ترین

اصول و سیاستهای تقریبی در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲ سیاستهای تقریب مذاهب

اصل همگرایی و توجه به عناصر وحدت آفرین

توجه به اشتراک توحیدی و عبودینی خدای واحد و بندگی برای او) (شاهرخی (۱۳۹۰)

توجه به اشتراک در اصول دین (خادمی (۱۳۹۵) توجه به قرآن کریم و سنت شریف (عابدی، ۱۳۹۷).

توجه به اشتراک در ضروریات دینی نماز، روزه، حج و سایر عبادات مشترک بین مسلمانان) (خادمی، (۱۳۹۵)

اصل صلح و دوستی

بهرهمندی از گفتمان دوستی و برابری و دوری از ناسیونالیسم و قوم گرایی (ناصر معدلی، ۱۳۹۰)

اصل حمایت از مظلومان و استکبار ستیزی

تعامل شایسته بر پایه منطق دانش و احترام و تلاش برای تفاهم و تحکیم

پیوندهای متقابل (شفایی (۱۳۹۲) تلاش برای همدلی نه برای ادغام مذاهب (ناصر معدلی، ۱۳۹۰)

توجه به شرایط سخت و بحرانی مسلمانان و توجه به نقشه دشمنان برای ایجاد تفرقه (قریشی کرین (۱۳۹۱)

تقریب یک وظیفه همگانی برای ملتها و دولتها (ناصر معدلی، ۱۳۹۰ قریشی کرین (۱۳۹۱)

توجه به استعمار ستیزی و براندازی ظلم جهانی و حمایت از مستضعفان و مظلومان (سلیمانی فر، ۱۳۹۰)

اصل تشنج زدایی

پذیرش وجود اختلاف میان مذاهب به عنوان یک امر طبیعی و موجب رشد

(سالارزهی، ۱۳۹۸)

توجه به اینکه اختلافهای فقهی شیعه با مذاهب دیگر همچون اختلاف مذاهب اربعه با همدیگر است بطحائی، ۱۳۹۰)

معذور داشتن یکدیگر در امور اختلافی (ناصر معدلی، ۱۳۹۰)

مبارزه با افکار تکفیری و باورهای اختلاف برانگیز (شاهرخی، ۱۳۹۰)

دوری از اقدامات تحریک آمیز و اتهامات بی پایه و اساس (سالارزهی، ۱۳۹۸).

۱ - ۲ - مقتضیات شروط و موانع

تحقق تقریب مذاهب اسلامی متوقف بر عوامل و شروطی است که لازم است در راهبرد تقریب مورد نظر قرار بگیرند در نمودار شماره (۳) عوامل تأثیر گذار (مقتضیات) در تقریب مذاهب اسلامی می آید.

ارتباط بر اساس حق مداری و دوری از تعصب

اراده دو طرفه، حسن نیت و تعاون

مقتضیات تقریب مذاهب

اعتقاد اساسی به حرکت تقریب و احترام به باورهای طرف مقابل

داشتن مهارت ارتباط موثر پذیرش نظرات یکدیگر

احترام به باورهای طرف مقابل و معذور داشتن در امور اختلافی

نمودار ۳ مقتضیات تقریب مذاهب اسلامی

موانع تقریب مذاهب اسلامی اموری هستند که از پیدایش تقریب جلوگیری می کنند؛ از این رو برای تحقق راهبردهای تقریب لازم است با وجود موانع مقابله شود.

در نمودار شماره (۴) موانع تقریب در دسته های محیطی بینشی، گرایشی و رفتاری

تقسیم می شوند.

محیطی شبه افکنی دشمنان

رفتاری تنش و درگیری

بینشی سطحی نگری و ناآگاهی مسلمانان

گرایشی عدم پذیرش دیگران در فرایند گفتگو

محیطی اختلاف افکنی و دخالت بیگانگان

موانع تقریب مذاهب اسلامی

رفتاری تکفیر مذاهب دیگر

رفتاری تبلیغ یک مذهب در جهان اسلام

رفتاری وابستگی حکام کشورهای اسلامی به بیگانگان

رفتاری ملی گرایی و تبعیض های ملی قومی و مذهبي

رفتاری فراخواندن به حذف مذهب دیگر

راهکارها

راهکار داشتن ایده عملی برای حل مسئله موجود است. برای رسیدن به تقریب بین مذاهب اسلامی لازم است در بستر راهبردها ایده هایی عملی در قالب فعالیت های دانش افزایی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، دفاعی، امنیتی و آرامش بخشی محقق شوند؛

ه فرهنگی دیر

در پژوهش های مورد مطالعه به برخی از آنها اشاره شده است؛ از آنجا که راهکارها در مطالعات ان

ادامه نوشتار ضمن انواع راهبردها مطرح میشوند؛ در اینجا تنها به اقسام راهکارها در

نمودار شماره (۵) اشاره می شود

راهکارهای دانش افزایی و علمی

راهکارهای فرهنگی

راهکارهای تشنج زدایی و آرامش بخشی

راهکارهای تقریب مذاهب اسلامی

راهکارهای سیاسی و اقتصادی

راهکارهای دفاعی امنیتی

نمودار ۵ راهکارهای تقریب مذاهب اسلامی

۱ - ۴. اهداف

هدف ایده ای برای آینده با نتیجه ای مطلوب که برای رسیدن به آن برنامه ریزی می شود (1988) Elliott & Dweck در تقریب بین مذاهب اسلامی دستیابی اسلامی واحده امت به تحقق و اسلامی تمدن مطلوب بر این اساس برای رسیدن به آن اهداف فرعی مشخص شده تا به واسطه تحقق آنها هدف اصلی محقق شود. در ادامه برخی از اهداف تقریب مذاهب اسلامی که در پژوهشهای مورد مطالعه بیان شده اند در

نمودار شماره (۶) می آید.

پیشگیری از فروپاشی درونی جهان اسلام

پویایی فرهنگ تقریب و احیای هویت اسلامی

تعامل و همدلی بیشتر علما و نخبگان مذاهب اسلامی

گسترش ایده تقریب از نخبگان به عموم مردم

امت واحده اسلامی

بر طرف شدن سوء ظن و بدگمانی ها بین مذاهب اسلامی

تقویت عزت و عظمت جهان اسلام و رابطه صمیمی و موثر بین مسمانان

تشکیل جبهه متحد مذاهب اسلامی در مقابل دشمنان اسلام

نابودی اسرائیل و استکبار جهانی

نمودار ۶ اهداف تقریب مذاهب اسلامی

برای تحقق اهداف تقریب مذاهب اسلامی به نقشه راه و راهبردهایی نیاز است؛ در پژوهش های مورد مطالعه حداقل پنج راهبرد اصلی مطرح شده اند که در نهایت می توان مجموع آنها را میتوان به عنوان یک راهبرد جامع ارائه نمود. در ادامه این راهبردها

مورد بررسی قرار میگیرند

۱ - ۵ راهبردهای تشنج زدایی

رسیدن به امت واحد اسلامی بدون آرامش اتحاد و الفت در میان مسلمانان مسئله ای

دور از واقعیت است. زمینه تحقق اهداف اصلی تقریب مذاهب اسلامی، وجود آرامش

دوستی و همکاری است چنانچه در قرآن کریم برا این مهم تأکید شده است؛ او همگی

به ریسمان خدا | - قرآن و اسلام و هرگونه وسیله وحدت چنگ زنید و پراکنده نشوید! سال دوم

و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او میان دل های شما، الفت ایجاد کرد و به برکت نعمت او برادر شدید! وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» (آل عمران (۳) : ۱۰۳) از این رو یکی از مهم ترین

راهبردهای تقریب مذاهب اسلامی، راهبرد ایجاد الفت و از بین بردن درگیریهای مذاهب اسلامی با همدیگر است. برای ایجاد الفت و برادری میان مذاهب اسلامی توجه به اصول و سیاستهایی که در ادامه می آیند ضروری است ۱ بهره مندی از گفتمان دوستی و برابری ۲. دوری از قوم گرایی و گرفتار شدن در انگاره ناسیونالیسم ۳ ممنوعیت بدگویی و دشنام از سوی پیروان مذاهب اسلامی نسبت به یکدیگر ۴ پرهیز از هرگونه تهمت به مذاهب دیگر: ۵ اعلام برائت نخبگان جهان اسلام از تندروها و تکفیری ها ۶ ارائه نگاهی مشترک و همراه با توافق از نقاط اختلاف توسط اندیشمندان مذاهب اسلامی ۷ تفکیک نظرات شخصی افراد از مرامنامه مکاتب تقریبی ۸ کنترل بحرانهای مذهبی ۹ مبارزه با تعصب گرایی و هر آنچه موجب تفرقه و تنفر میشود (حقی، ۱۳۹۸ سالارزهی ۱۳۹۸ : شفایی، ۱۳۹۲).

۱ - ۶. راهبردهای توان افزایی

برای رسیدن به امت واحده اسلامی و مصونیت از آسیبهای دشمنان اسلام، افزایش قدرت و اقتدار جهان اسلام در ابعاد علمی سیاسی و اقتصادی ضروری و لازم است. در ادامه برخی راهبردهای سیاسی اقتصادی علمی و فرهنگی مطرح می شوند

۱ - ۱ - ۱ - راهبردهای سیاسی و اقتصادی تشکیل حکومت واحد اسلامی مهم ترین هدف سیاسی اسلام است (شاهرخی، ۱۳۹۰)؛ بر این اساس وجود راهبردهای سیاسی و اقتصادی در جهت پیدایش آن مهم و مورد ضرورت اند. به جهت زمینه سازی برای تحقق حکومت واحد انجام فعالیتهایی در سطوح پایین تر مطرح میشود به طور مثال تشکیل اتحاد جماهیر اسلامی است؛ یعنی در صورت وجود حکومتهای مختلف حداقل ارتباط مؤثری بین آنها ایجاد شود و یا در سطح پایین تر حداقل پیمانهای همکاری مشترک میان کشورهای اسلامی در ابعاد مختلف فرهنگی دفاعی و اقتصادی بسته شود؛ همچنین دعوت سازمانها و نهادهای مختلف کشورهای اسلامی توسط دولتهای اسلامی برای همکاری در شرایط کنونی کارآمد است (ناصر معدلی، ۱۳۹۰) بنابراین راهبرد سیاسی و اقتصادی محوری همکاری دولت های سال دوم اسلامی در زمینه های مختلف است فعالیتهای مشترک سیاسی و اقتصادی در سطح دولت ها و در ادامه سازمانها و نهادهای ملی کشورهای مسلمان با یکدیگر در جدول شماره (۳) به برخی راهکارها در راهبرد سیاسی تقریب مذاهب اسلامی اشاره می شود

جدول ۳ راهکارهای راهبرد سیاسی

تشکیل حزب سیاسی تقویت جریانهای فکری سیاسی معتدل در جهان اسلام مانند حزب

مستضعفین یا حزب ا» (حقی ۱۳۹۸)

دیپلماسی بین کشورهای اسلامی و تلاش برای خنثی سازی توطئه تفرقه (حقی (۱۳۹۸)

گفتگو میان مجالس مشترک کشورهای اسلامی به ویژه با استفاده از اتحادیه بین المجالس اسلامی

(حقی، ۱۳۹۸)

اتحاد دیپلماسی مشترک از سوی کشورهای اسلامی نظیر محور قرار دادن سازمان کنفرانس اسلامی

(حقی. ۱۳۹۸)

تأکید بر توده های مردمی (قریشی کرین، ۱۳۹۱)

تقویت پایه های روابط بین المللی اسلامی (قریشی کرین، ۱۳۹۱)

پیمانها و قراردادهای تعاون همکاری ها و سرمایه گذاریهای مشترک مثل (ایک) (ناصر معدلی (۱۳۹۰)

تأکید بر سیطره کفار بر مسلمین و لزوم کنار گذاشتن اختلافات در چنین وضعیتی (قریشی کرین (۱۳۹۱)

اجماع سازی و ایجاد ائتلاف علیه جریانهای وحدت ستیز (قریشی کرین، ۱۳۹۱)

فعال شدن نخبگان سیاسی و مذهبی به عنوان مجریان وحدت در جهت بروز و ظهور نهضت فکری و فرهنگی با استفاده از بستر اجتماعی و ابزار مناسب ارسال پیام مانند شبکه های تبلیغی و رسانه ها و

اجتماعات دینی (قریشی کردن (۱۳۹۱)

استفاده از ظرفیتهای موجود سیاسی برای تقریب مذاهب اسلامی (رهدار، ۱۴۰۰)

تمامیت ارضی سرزمین های اسلامی به خصوص حمایت از انتفاضه فلسطین و اجرای راهبرد از نهر تا بحر سخاوتیان، ۱۳۹۷)

راهبردهای معرفت افزایی

شناخت درست و کامل پیروان مذاهب از همدیگر در پیدایش وحدت اسلامی نقش اساسی دارد از این رو از راهبردهای اصلی در تقریب مذاهب ارتقا سطح دانش و فرهنگ جامعه اسلامی است؛ بر این اساس دو دسته راهبرد علمی و فرهنگی برای تقریب

مذاهب اسلامی در ادامه مورد بررسی قرار می گیرند

۱ - ۱ - ۱ راهبردهای علمی

راهبردهای علمی نقشه راه برای اندیشمندان هستند که مسیر دستیابی به اهداف را

مشخص نموده و نوع شیوه و ابزار رسیدن به هدف علمی را معین می کنند. مهم ترین مطالعات

راهبرد علمی در تقریب مذاهب اسلامی آماده سازی ارتباط علمی برای اندیشمندان سال دوم

و عالمان جهان اسلام و در ادامه ملتهای مسلمان با یکدیگر است (ناصر معدلی

۱۳۹۰) برای تحقق راهبرد علمی حداقل در دو جهت لازم است فعالیت کرد؛ نخست

۱ گفتمان سازی علمی با تشکیل دانشگاه های بین المللی و بین مذاهبی؛ همچون دانشگاه مذاهب اسلامی دانشگاه ادیان و مذاهب و جامعه المصطفی العالمیة؛ ۲. نوشتن کتب دائره المعارف های مشترک بین مذاهب اسلامی مقالات علمی تا بدین وسیله مسلمانان نسبت به اشتراکات و نقاط مورد تفاوت به طور واقع بینانه ای آگاهی یابند (سلیمانی فر، ۱۳۹۰) ۳ افزایش شناخت مذاهب اسلامی نسبت به هم از طریق رسانه و منابع دیجیتالی ۴ ارتباط و روشنگری اندیشمندان و علما با مردم در موضوعات تقریبی ۵ بهره برداری معرفتی از کنگره عظیم حج ۶ بازنویسی و پالایش متون اصیل از موارد اختلاف برانگیز ۵ فراهم آوردن زمینه های فکری قانونی و حقوقی عرصه های مختلفی تقریبی انجام پژوهشهای مقایسه ای و مقارن بین مذاهب اسلامی (سالارزهی ۱۳۹۸

: عابدی ۱۳۹۷ قریشی کرین (۱۳۹۱)

جهت دوم بیشتر مربوط به فعالیتهای زمینه ای در جهت راهبرد علمی است که عبارت اند از: ۱. طراحی و ایجاد نظام فکری فرهنگی و عقیدتی؛ ۲. توجه به نخبگان و عالمان دینی ۲ ایجاد تسهیل در ارتباط اندیشمندان مذاهب اسلامی با یکدیگر: ۳ انتشار منشور و بیانیه های علمی مشترک و احیای فکر دینی ۴ حضور فعال مسلمانان در مجامع بین المللی علمی و حقوقی ۵ تأسیس شورای فتاوای جهانی اسلام: ۶ اصلاح برنامه های آموزشی و بالا بردن سطح آموزشگاههای دینی در حوزه کلام اسلامی

(حقی ۱۳۹۸؛ سالارزهی ۱۳۹۸؛ عابدی، ۱۳۹۷)

۲-۱-۱. راهبردهای فرهنگی

راهبردهای فرهنگی در جهت یکدستی فرهنگ مذاهب اسلامی نقش مهمی در تشکیل امت واحده اسلامی دارند ایجاد نظام فکری فرهنگی و عقیدتی یکدست و متحد در جهان اسلام به وسیله اموری محقق میشود که عبارت اند از : ۱ تأسیس نهادهای فرهنگی مشترک میان مذاهب همچون مجمع جهانی تقریب مذاهب همچون دار التقریب قاهره و موسسه خیریه آیت ا العظمی خویی ۲ تأسیس حوزه های علمیه و دانشگاههای بین المللی اسلامی؛ ۳ تقویت فرهنگ تقریب با ایجاد زمینه فعالیت نخبگان دینی و ملی در عرصه های فرهنگی مانند نماز جمعه و مراسم حج . .... و به طور کلی ایجاد زمینه گفتگو و سعه صدر در میان اندیشمندان برای تقویت فرهنگ عموم مسلمانان حقی، ۱۳۹۸ ، شفایی، ۱۳۹۰)

بحث و نتیجه گیری

نگاه جامع و از بالا به طرح ها و راهبردهای مطرح شده و واکاوی آنها لازمه رسیدن به بینشی جامع نسبت به راهبرد تقریب بین مذاهب اسلامی است که وجود چنین نگاهی برای مسئولان تقریب مذاهب اسلامی و همه کسانی که دغدغه تشکیل امت واحده اسلامی را دارند، کارآمد و ضروری بوده و از سرمایه های اصلی برای موفقیت در این راه پرشکوه است؛ از این رو پژوهش پیش رو به مطالعه نظام مند راهبردهایی که در دهه اخیر

ارائه شده اند پرداخته است مهمترین یافته های پژوهش بدین قرارند: ۱ در مقاله های مورد بررسی مؤلفه های طراحی راهبرد سیاست ها، مقتضیات شروط و موانع اهداف و راهکارها به طور مشخص بیان نشده اند؛ در حالی که در پژوهش حاضر سعی شد با تجزیه تحلیل و برداشت از متون مؤلفه های تشکیل دهنده هر راهبرد مشخص شده و به طور مجزا گزارش داده شود.

۲ مهم ترین سیاستها و اصول تقریب مذاهب اسلامی عبارت اند از: تأکید بر مشترکات و عناصر وحدت آفرین استفاده از گفتمان اسلامی تعامل نیکو، پذیرش بدون قید و شرط یکدیگر بدون قوم گرایی توجه به اهداف عالی تقریب؛ همچون

استکبار ستیزی و حمایت از مظلومان و مبارزه با افکار اختلاف برانگیز مهم ترین عوامل و شروط لازمه برای تحقق تقریب عبارت اند از: حسن نیت دو

طرف گفتمان حق مدار و به دور از تعصب داشتن آرمان وحدت خواهی داشتن مهارت پذیرش یکدیگر و کوشش در راه وحدت کلمه

مهم ترین موانع تقریب مذاهب عبارت اند از سطحی نگری و ناآگاهی، عدم پذیرش دیگران در فرایند گفتگو تنش و درگیری تبعیضهای ملی قومی و مذهبی، تکفیر مذاهب دیگر شبه افکنی و اختلاف افکنی دشمنان و تلاش های انحصار طلبانه

۵ ایده های عملی برای تحقق راهبردها در پنج دسته راهکارهای علمی فرهنگی آرامش بخشی سیاسی و اقتصادی و دفاعی - امنیتی قرار می گیرد.

۶ هدف اصلی از تقریب مذاهب اسلامی تحقق امت واحده اسلامی است که برای تحقق آن اهداف جزئی در پژوهشهای مورد مطالعه مطرح شده که عبارت اند از جلوگیری از آسیب دیدن حقیقت اسلام زنده کردن فرهنگ تقریب میان ملت ها و دولت ها بر طرف شدن سوء ظن و بدگمانی ها میان مسلمانان نسبت به هم تقویت ه فرهنگی

ارتباط صمیمی و کارآمد میان امت اسلامی و تشکیل جبهه متحد اسلامی در ابعاد مطالعات

سیاسی، اقتصادی

سال دوم از پژوهشهای مورد مطالعه پنج راهبرد اصلی تشنج زدایی، علمی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی برای تقریب مذاهب اسلامی به دست آمد. خط مشی در راهبرد تشنج زدایی حول محور تعامل و ارتباط مؤثر و دوری از گفتار و رفتارهای غیر تقریبی و مبارزه با تعصب گرایی و عوامل تفرقه انگیز می چرخد در راهبرد علمی بیشترین توجه روی طراحی نظام فکری و ایجاد گفتمان مشترک بین مذاهب اسلامی با استفاده از ابزارهایی همچون تأسیس دانشگاه بین المللی و چاپ و نوشتن دائره المعارف ها و مجلات علمی است؛ چنانچه در راهبرد فرهنگی هم ایجاد نظام فرهنگی مشترک میان مذاهب اسلامی توسط مجموعه هایی همچون مجمع جهانی تقریب مذاهب اساس راهبرد را شکل میدهد و در راهبرد سیاسی اقتصادی مهمترین مسئله زمینه سازی

ارتباط دولتهای اسلامی در ابعاد مختلف و مبارزه با اسرائیل است. از مجموع راهبردهای مطرح در پژوهشهای مورد مطالعه می توان راهبری جامع ارائه نمود که در آن با توجه به اصول و سیاستهای تقریبی چند رویکرد همزمان

پیگیری شود که عبارت اند از رویکرد تشنج زدایی رویکرد علمی، رویکرد فرهنگی رویکرد اقتصادی و رویکرد سیاسی با چنین راهبرد جامعی میتوان به وحدت اسلامی

بین مسلمانان و در ادامه تحقق تمدن اسلامی امیدوار بود. از آنجا که در دو دهه اخیر تنها تعداد محدودی مقاله علمی در زمینه راهبرد تقریب

مذاهب اسلامی یافت شد که بعضاً فرایند طراحی استراتژیک را هم به خوبی رعایت نکرده بودند؛ پیشنهاد میشود که برای جبران ضعف نگاه استراتژی در تقریب مذاهب اسلامی اندیشمندان تقریبگرا با بهره مندی از دو دانش طراحی استراتژیک و «آینده نگری به مسئله بپردازند.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

بطحائی، سید علی (۱۳۹۰) امام موسی صدر و دغدغه همگرایی جهان اسلام هفت آسمان شماره ۱۳۲:۵۱ - ۱۱۹

تسخیری، محمد علی (۱۳۸۶) دربار، وحدت و تقریب مذاهب اسلامی تهران مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

تسخیری محمد علی (۱۳۸۴) ایده هایی درباره استراتژی تقریب اندیشه تقریب شماره ۹-۱:۲۶

حقی، محمد (۱۳۹۸) انقلاب اسلامی فرصتهای همگرایی جهان اسلام و راهکارهای تقویت آن.

پژوهشهای انقلاب اسلامی شماره ۸: ۴۹۶۸

خادمی، فاطمه (۱۳۹۵) راهبردهای تقریب ادیان و مذاهب در سیره رضوی با تأکید بر مناظرات و احتجاجات

فرهنگ رضوی شماره ۳۱۵۴:۱۳

رهبری، بیانات (۱۳۷۰) بیانات در دیدار اعضای شورای عالی مجمع تقریب مذاهب اسلامی مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی

رهدار، احمد (۱۴۰۰) آسیب شناسی گفتمان تقریب مذاهب علوم سیاسی، شمار، ۹۴: ۷-۳۰

سالارزهی، امین ا (۱۳۹۸) راهبردهای نوین تمدن اسلامی برای تحقق همزیستی مسالمت آمیز تمدن نوین اسلامی در آینه تقریب شماره ۱۱۳-۲:۱۴۲

سخاوتیان، سید امیر (۱۳۹۷)، «بررسی راهبرد فلسطین از شهر تا بحر» اندیشه تقریب، شماره ۹-۱۴:۳۲

سلیمانی فر، ندا (۱۳۹۰) فراهکارهای تقریبی علامه محمدرضا مظفره مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی شماره ۱۳ - ۱۹۷

شاهرخی، سید علاء الدین (۱۳۹۰) راهبرد پیامبر اعظم صلی ا علیه و سلم در فرهنگ سازی وحدت اسلامی اندیشه تقریب، شماره ۱۷-۸:۳۲

می فرهنگی

شفایی، امان ا (۱۳۹۰)، «نقش حوزه های علمیه در تقریب مذاهب اسلامی اندیشه تقریب، شماره ۷: ۶۵-۸۸

شفایی، امان ا (۱۳۹۲) انگاره استعمار و ایده اتحاد اسلامی در اندیشه و کارنامه آیت ا طباطبایی یزدی

اندیشه تقریب شماره ۹: ۷۵ - ۵۰

صدر، موسی (۱۳۸۳) نای و نی جستارهایی درباره اسلام انسان، لبنان مقاومت علی حجتی کرمانی: تهران: مطالعات ان

نشر موسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر

عابدی، سید محمد (۱۳۹۷) بازخوانی تفکر عالمان و اندیشمندان معاصر در گفتمان تقریب و همبستگی است سال دوم

اسلامی مطالعات تاریخی امت اسلامی شماره ۱

علی بابایی، غلامرضا (۱۳۶۷) فرهنگ علوم سیاسی ویس

فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹) العین موسسه انتشارات هجرت

قاسمی، حمید (۱۳۹۹)، مرجع پژوهش اندیشه آرا

قریشی کرین، سید حسن (۱۳۹۱) تطبیق اندیشه تقریب از منظر امام خمینی (ره) و آیت ا بروجردی، پژوهشنامه

انقلاب اسلامی شماره ۵: ۹۱-۱۱۰

قطب، سید محمد (۱۳۷۰) ما چه می گوییم. دفتر نشر فرهنگ اسلامی

ناصر معدلی، فاطمه (۱۳۹۰) راه کارهای قرآنی وحدت و تقریب راهکارها و سیاست ها جهت عملی کردن تقریب و حرکت به سوی وحدت با رویکرد قرآنی اندیشه تخریب شماره ۸ ۲۷۷۰

Elliott E. S. & Dweck C. S. (1988). "Goals: An approach to motivation and achievement". Journal of personality and social psychology.5 (1)54.

Khademi F. Sadeghi E. & Chaboki O. (2016). «Strategies of Religions Proximity with an emphasis on the Razavi Style debates and arguments». Journal of Razavi Culture31-54 (13)4,

Page M. J. McKenzie J. E. Bossuyt P. M. Boutron L. Hoffmann T. C. Mulrow CD. Shamseer. L. Tetzlaff J. M. Akl E. A. Brennan S. E. Chou R. Glanville J. Grimshaw J. M. Hróbjartsson A. Lalu M. M. Li T. Loder E. W. Mayo-Wilson E. McDonald S... Moher D. (2021), «The PRISMA

2020 statement: an upxlated guideline for reporting systematic reviews. BMJ 71

منبع

همتیان سورکی، هادی، نشریه مطالعات راهبردی فرهنگ زمستان ۱۴۰۱ - شماره ۸ ، صفحات : از ۱۳۷ تا ۱۶۰

Quarterly of Strategic Studies of Culture Vol.2, Series 8, No.4. Winter 2003،137،160

DOI:10.23083،SCSJ.2023.387593.1097